

PALU'DA BİR HALİDÎ ŞEYHİ: MAHMUD SAMİNÎ VE PALU ÇEVRESİNDE İRŞAD FAALİYETLERİ*

Mehmet Şirin AYIŞ*

Özet

Mahmud Saminî'nin ataları, aslen Mardin ilinin Derik ilçesinden Palu'ya hicret etmişlerdir. Saminî Efendi Palu merkezde dünyaya gelmiş, ilk tahsilini doğduğu mahallede yapmıştır. Ardından, irşad için Palu'ya gelen Şeyh Ali Sebti ile tanışmıştır. Daha öncesinden yaşadığı olumsuz bir hadiseden dolayı içindeki manevi boşluğu Şeyh Ali Sebti'nin sohbetleri ile doldurunca durumu kendisine anlatmış ve talebeliğe kabul edilmiştir. Şeyh Ali'nin yanında manen kemâlata ulaşınca, kendisine tasavvuf yolunda irşad için icazet verilmiştir. Şeyhinin vefatına kadar irşad faaliyetlerine başlamayan Saminî Efendi, şeyhinin vefatından sonra Palu'daki Karşibahçe Mahallesi'ne yerleşmiş ve oradaki evinin yanında bir mescit yaptırarak irşad faaliyetlerine başlamıştır. Saminî Efendi, kendinden sonra tasavvuf ve tarikat yolunda toplumda ilim ve irşad faaliyetleri yürütecek başta Erzurumlu Hafız Osman Bedrettin Efendi olmak üzere pek çok halife yetiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mahmud Saminî, Palu, Nakşibendiyye, İrşad Faaliyetleri

ONE HALIDI SHEIKH IN THE PALU: MAHMUD SAMİNÎ AND HIS ACTIVITIES AND SPIRITUAL GUIDANCE AROUND PALU

Abstract

Mahmud Saminî's ancestors came to Palu from Derik district of Mardin province. Saminî Efendi was born in central Palu and received his first education in the neighborhood he was born in. Later, he met Sheikh Ali Sebti who came to Palu for offering spiritual guidance. When he filled the spiritual gap he felt because of an unpleasant incident thanks to Sheikh Ali Sebti's conversations, he explained the situation to the Sheikh and was accepted as his disciple. As he achieved spiritual maturity with Sheikh Ali, he was given permission for providing spiritual guidance on the path of Sufism. Preferring not to begin guidance activities until the death of his sheikh, Saminî Efendi settled in Karşibahçe neighborhood in Palu following the sheikh's death. He built a small mosque near his home and started to offer spiritual guidance there. Saminî Efendi trained many caliphs and Erzurumlu Hafız Osman Bedrettin Efendi in particular who would conduct scientific activities and offer spiritual guidance in the society for the sake of Sufism and their religious order after his death.

Key Words: Mahmud Saminî, Palu, Naqshbandiyya, Spiritual Guidance

* Bu çalışma, 11-13 Ekim 2018 tarihleri arasında Fırat Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen Uluslararası Palu Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuş bildirinin eklemeler yapılarak genişletilmiş hâlidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. (msirinayis@hotmail.com), ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7040-4110>.

Giriş

Anadolu coğrafyası, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde, Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinde, bu medeniyetlerin eserleri ve izlerini görmek mümkündür. Bu yerlerden bir tanesi de Elazığ ilimize bağlı Palu ilçesidir. Palu, tarih boyunca Sümerler, Hititler, Asurlular, Urartular, Persler, Bizanslılar, Selçuklular ve en son Osmanlı Devleti'nin yönetiminde kalmıştır. (Yapıcı 2004: 10-24; Bakıcı 2012: 1-6)

Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra Palu ve çevresi, önceleri Çubukoğulları, sonra Artukoğulları, ardından Anadolu Selçuklu Devleti'nin yönetimine geçmiştir. Moğollardan sonra bölgeye bir dönem İlhanlılar hâkim olmuş, İlhanlılardan sonra beylikler döneminde bölge bu sefer Dulkadiroğulları ve Akkoyunluların hâkimiyeti altına girmiştir. Palu ve çevresi son olarak Çaldıran Zaferi'nden sonra Yavuz Sultan Selim döneminde Palu beylerinden Cemşid Bey'in yönetiminde Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. (Yapıcı 2004: 25-50; Bakıcı 2012: 7-18)

Palu, birçok medeniyetin uğrak yeri olduğu için, doğal olarak başta ibadet mekânları olmak üzere, kale, köprü, han, hamam gibi pek çok tarihi eseri de bağrında saklamıştır. Günümüze kadar varlığını devam ettiren başlıca tarihi eserleri; Urartulardan kaldığı sanılan Palu (Şimsat) Kalesi, Tarihi Palu Köprüsü, Palu Ulu Camii, Merkez Camii, Alacalı Mescit, Cemşit Bey Mescidi ve Türbesi, Seydili Köyü Camii, Merkezdeki Tarihi Kilise, Surp Boghos Vank Kilisesi, Kindik Kilisesi, Kindik Hamamı gibi yapılarıdır. (Yapıcı 2004: 179-207; Bakıcı 2012: 163-176)

Palu'da aynı zamanda pek çok din âlimi ve tasavvuf ehli de yetişmiştir. Şeyh Ali Sebti (ö. 1871), Şeyh Mahmud Saminî (ö. 1895), Şeyh Hacı Yasin Efendi (ö. 1910), Osman Bedrettin Efendi (ö. 1924) gibi pek çok âlim ve fazıl şahsiyet bu bölgede yaşamış ve buraların manevî imarında görev alarak ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuşlardır. (Yapıcı 2004: 210-254; Bakıcı 2012: 71-95)

Palu'da, tasavvufî bir hareket olarak Halidî-Nakşî geleneğinin yayılma süreci ise Şeyh Ali Sebti ile başlamıştır. Ali Sebti, bir rivayete göre 1777 yılında (Oğuz 1998: 113), bir başka rivayete göre ise 1779 yılında (Karabulut 2018:147) Diyarbakır iline bağlı Bismil ilçesinin Çihilsütûn (Kırkdirek) köyünde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini doğduğu yerde babasının yanında yapmış, daha sonra Diyarbakır'a giderek oranın tanınmış ve faziletli âlimlerinden ders görüp icazet almıştır. (Oğuz 1998: 114; Korkusuz 1997: 80-81; Memiş 2000: 198-201; Yapıcı 2004: 211; Aydoğmuş 2009: 116; Karabulut 2014: 48-52; Kavak 2016: 317; Karabulut 2018: 147; Ayış, 2018: 184)

Şeyh Ali Sebti, ilim tahsilinden sonra icazetini alıp köyüne dönmüş ve burada ilim ve irşad faaliyetleri ile uğraşmıştır. Şeyhin, kendi köyünde ilmî faaliyetlerle uğraştığı bu dönemde, Mevlana Halid-i Bağdadî, Hindistan dönüşü Diyarbakır'a uğramış ve kendisine misafir olmuştur. Tanışma faslından sonra Mevlana Halid, ziyaret sebebini açıklamış ve Hindistan'dan Şeyh Abdullah Dehlevî'nin yanından geldiğini, Şam çevresinin irşadı ile görevlendirildiğini ve Şam halkının irşadı konusunda kendisine yardımcı olmasının, Şeyh Abdullah Dehlevî'nin emri olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Şeyh Ali Sebti, Mevlana Halid ile birlikte Diyarbakır'dan ayrılmış ve Irak'a gitmiştir. Irak'ta bulunduğu süre içerisinde, Mevlana Halid'in yazdığı irşad mektuplarını sahiplerine ulaştırma görevi başta olmak üzere, vefatına kadar şeyhinin hizmetinde bulunmuştur. Şeyhinin vefatından sonra ise yine onun vasiyeti üzerine kendisine irşad için hilafet görevi verilerek bugünkü Palu bölgesine gönderilmiştir. Ömrünün sonuna kadar bu bölgede ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunan Şeyh Ali Sebti, 1870 yılında Palu'da vefat etmiştir. (Oğuz 1998: 114; Memiş 2000: 198-201; Yapıcı 2004: 212; Aydoğmuş 2009: 117; Karabulut 2014: 48-52; Kavak 2016: 317; Karabulut 2018: 149-150; Ayış, 2018: 185)

Şeyh Ali Sebti, Palu'da uzun bir dönem ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuş, pek çok kimse kendisi ile tanışmış, sohbetlerine devam etmiş ve kendisinden tarikat dersi almıştır. Palu'da yaşayan İblaşoğlu ailesi, Şeyh Efendi'nin bu faaliyetlerinden memnun olmuş ve kendilerine ait İblaşiye Medresesi'nin başına geçip faaliyetlerine burada devam etmesini talep etmiştir. Şeyh Efendi de bu talebi uygun görmüş, medresenin başına geçmiş, bir taraftan medresede ilmî faaliyetlerle uğraşmış, talebe okutmuş, diğer taraftan da irşad faaliyetlerine devam etmiştir. Bu amaçla medresenin yanına bir de tekke inşa ederek kurduğu sohbet halkaları ile irşad alanını genişletmiştir. Bu süre içerisinde pek çok kişi kendisinden hem ilim öğrenmiş, hem de sohbetlerinden istifade edip manevi feyiz almıştır. Şeyh Ali Sebti, Palu'da medrese ve tekke sistemini kurduktan sonra, burada başlattığı ilim ve irşad faaliyetlerini, Bingöl, Harput, Erzurum ve Diyarbakır çevresine de yaymaya çalışmış, bu vesile ile zaman zaman bu bölgelere ziyaretler gerçekleştirmiş ve birçok önemli halife yetiştirmiştir. (Yapıcı 2004: 213-214; Karabulut 2014: 87-90; Karabulut 2018: 151-152; Ayış, 2018: 186; Çetkin: 2018: 242)

Şeyh Ali Sebti'nin yetiştirdiği bu halifelerden bir tanesi de, Palu'da yaşayan Şeyh Mahmud Saminî'dir. Babası vefat ettiğinde küçük yaşlarda yetim kalan Saminî Efendi, dayısının himayesinde yetişmiştir. Genç yaşta başından geçen olumsuz bir hadiseden sonra Şeyh Ali Sebti ile tanışmış ve bu tanışma onun hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Mahmut Saminî, Şeyh Ali Sebti'ye intisab ettikten sonra, hem ilmî tedrisatını, hem de tasavvuf yolunda

seyr u sülûk terbiyesini tamamlayarak icazet almıştır. Şeyh Ali Sebti, irşad için onu herhangi bir yere vazifelendirmemiştir. O da Palu'da kalmış şeyhinin vefatına kadar hayatını ilim ve ibadetle geçirmiştir. Şeyhinin vefatından sonra kendi imkânları ile yaptırdığı mescitte irşad faaliyetlerine başlamıştır. Palu ve çevresinde ilim-irşad faaliyetlerine devam eden Mahmud Saminî, kısa sürede bu bölgede Halidî-Nakşî tarikat geleneğinin yayılmasında etkili olmuştur.

Bu çalışmamızda, Şeyh Mahmud Saminî'nin hayatı, tasavvuf yoluna intisabı, Palu ve çevresindeki irşad faaliyetleri ile yetiştirdiği halifeleri ele alınacaktır. Burada amaç, uzun yıllar ilim ve irşad faaliyetleri ile uğraşmış ve birçok insanın yetişmesine vesile olmuş önemli bir şahsiyetin, hem ilim dünyasına tanıtılmasına, hem de toplum tarafından tanınıp bilinmesine vesile olmaktır. Ayrıca, din hizmetlerinde rol modellerin gittikçe azaldığı günümüzde, geçmişte çok zor şartlar altında din hizmeti yapmış âlim ve sufi şahsiyetlerin çaba ve gayretlerini gün yüzüne çıkarıp istifade edilecek duruma getirmek de şüphesiz bu çalışmanın bir diğer amacıdır.

1. Hayatı

Mahmud Saminî, baba tarafından Mardin ilinin Derik ilçesindedir. Rivayete göre ailenin büyüğü Molla Yusuf Efendi Mardin Derik'ten Palu'nun Hun (Beyhan) köyüne hicret etmiş ve oraya yerleşmiştir. Daha sonraları Saminî Efendi'nin babası Hacı Ahmet Efendi, Palu'ya gelmiş ve Çarşıbaşı Mahallesi'nde, hamamın arkasında Kuzey tarafında bir ev satın alarak orada ikamet etmeye başlamıştır. İşte Saminî Efendi, Palu merkezdeki bu evde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. (Yapıcı 2004: 220; Yapıcı 2015: 585; Aydoğmuş 2009: 122; Bakıcı 2012: 78; Erdem 2010a: 25; Kıyak 2013: 292)

Mahmud Saminî'nin babası Hacı Ahmet Efendi, iki defa evlenmiştir. İlk hanımı, Zeve Mahallesi sakinlerinden olup, aslen Erzurumlu bir aile olan Murozâde Kasım Ağa'nın bacısıdır. Mahmud Saminî Efendi, bu hanımdan dünyaya gelmiştir. İkinci hanımı ise Hun (Beyhan) köyü sakinlerindedir. Bu hanımından da diğer iki çocuğu, Mustafa Efendi ile Yasin Efendi dünyaya gelmişlerdir. (Yapıcı 2015: 585; Erdem 2010a: 25)

Saminî Efendi, üç evlilik yapmıştır. İlk eşi Fatma Hanım'dır, Beyhan köyündendir. İkinci eşi, Hanife Hatun'dur. Palulu Arif Ağa'nın bacısıdır. Saminî Efendi'nin bu eşinden çocuğu yoktur. Üçüncü hanımı ise Diyarbakırlı Abdülcelil Efendi'nin dul bacısı Kudret Hanım'dır. Saminî Efendi'nin, Fatma Hanım'dan beş çocuğu dünyaya gelmiştir. Erkek çocukları, Süleyman, Yusuf ve

Abdülmecid Efendi'dir. Kız çocukları ise, Emoş (İmoş) ve Misli Hanım'dır. Çocuklarından Süleyman Efendi, Elazığlı Lokman Efendi'nin kızı Maide Hanım ile evlenmiştir ancak çocukları olmamıştır. Yusuf Efendi, Saminî Efendi'nin kardeşi Mustafa Efendi'nin kızı Asiye Hanım ile nişanlanmış, ancak düğünden önce caminin damından düşerek vefat etmiştir. Abdülmecid Efendi ise vefat eden ağabeyi Yusuf Efendi'nin nişanlısı Asiye Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Saadettin Efendi dünyaya gelmiştir. Saminî Efendi'nin kızlarından Emoş Hanım Mühürdarzâdelere, Misli Hanım ise Aşağı Mahalle sakinlerinden Abdullah Beylere gelin gitmiştir. (Yapıcı 2014: 599; Erdem 2010a: 71; Kiyak 2013: 293)

2. Tasavvuf Yoluna İntisabı ve Bazı Meziyetleri

Mahmud Saminî, tasavvuf yoluna girmeden önce başından bir olay geçmiş ve bu olay onun Şeyh Ali Sebti ile tanışıp tasavvuf yoluna girmesine vesile olmuştur. Olay şöyle gelişmiştir: Saminî Efendi, henüz on üç, on beş yaşlarında genç ve yakışıklı bir delikanlı iken Palu halkından Şevki isimli bir şahıs, kendisini rahatsız etmiştir. Sami Efendi, durumu dayısı ile paylaşmış ve bu durumdan dolayı duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Dayısının da fikrini aldıktan sonra Şevki isimli şahsın rahatsızlıkları devam edince, Sami Efendi şahsı hançerleyerek öldürmüştür. Bundan dolayı dayısının da isteği üzerine bir müddet Erzurum'da dayısının bir tanıdığı yanında kalmış, aradan belli bir zaman geçtikten sonra tekrar Palu'ya gelmiş ve o günün şartlarında ölen kişinin diyet bedeli ödendikten sonra karşı taraf ile barış yapılmış ve olay bu şekilde kapanmıştır. (Yapıcı 2014: 585; Erdem 2010a: 30-32)

Bu olayların ardından Mahmud Saminî, normal hayatına dönmüş ve günlük işleri ile uğraşmaya başlamıştır. Geçimini, Beyhan (Hun) köyünde babasından kalma birkaç parça arazi ile yine Palu merkezde bulunan birkaç dükkânın kira geliri ile sağlamaya çalışmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen onun içindeki sıkıntı bir türlü geçmemiştir. Biraz da manevî bir huzur arayışının verdiği beklenti ile olsa gerek o dönemde Palu'da ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunan Şeyh Ali Sebti'nin sohbetlerine devam etmeye başlamıştır. Bu sohbetler sonucunda ruhunda meydana gelen manevî huzurun da etkisi ile bir gün Şeyh Ali Efendi'nin yanına gitmiş ve başından büyük bir hadisenin geçtiğini, bunun bir sonucu olarak da içinde birtakım sıkıntıların oluştuğunu, bu durumun manevî telafisinin de ancak tasavvuf yoluna girmekle mümkün olabileceğini ifade ederek kendisinden ders almak istediğini ifade etmiştir. Bu talep üzerine Şeyh Ali Sebti, kendisini tasavvuf yolunda talebeliğe kabul etmiş ve bu şekilde tasavvuf yoluna intisap etmiştir. (Yapıcı 2014: 586; Erdem 2010a: 34)

Mahmud Saminî, tasavvuf yoluna intisab ettikten sonra ilim ve irşad yolunda mesafe kat etmek için Şeyh Ali Efendi'nin talebelerine ders verdiği medreseye devam etmiştir. Bir gün Şeyh Ali Septi'nin medresede bulunmadığı bir sırada orada bulunan arkadaşlarından okumak için bir kitap istemiş, onlar da kendisine bir hadis kitabı vermişler. Saminî Efendi, kitabı eline alıp, bir süre inceledikten sonra orada bulunanlara, benim bu kitaptan anladığım, insan, daima Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bulunuyormuş gibi hareket etmelidir, demiş. Bunun üzerine arkadaşları kendisine karşı çıkmışlar ve sen daha dün geldin, bugün yorum yapıyorsun. İnsan her zaman Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bulunuyormuş gibi hareket edemez demişler ve durumu Şeyh Efendi'ye intikal etmişler. Şeyh Ali Septi olayı duyunca gerçeğin Mahmud Saminî'nin dediği gibi olduğunu ve tasavvuf yolunda esas olanın, "huzuru daimî" olduğunu ifade etmiştir. (Yapıcı 2014: 586; Erdem 2010a: 35-36)

Saminî Efendi, Şeyh Ali Septi'nin derslerine devam ettiği bir dönemde, şeyhin evinde *Ruhu'l-Beyan* tefsirini okuyor, Şeyh Efendi de şerh ve izah ediyormuş. Bu arada okunan yerde şöyle bir mesele geçmiş: Rivayete göre, zahiri ilimlerde otorite olmuş bazı âlimler, Cüneyd-i Bağdadî'nin yanına giderek kendisinden manevî ilimleri öğrenmek istediklerini söylemişler, o da bu isteği kabul etmiş ve gelenlerin her birisine ayrı bir hücre tahsis etmek suretiyle onları manevî eğitime tabi tutmuş. Onlar da hücrelerinde ibadet ve dua ile meşgul olmaya başlamışlar. Cüneyd-i Bağdadî de haftada bir sefer bunların yanına uğrayıp, siz en fazla neyi seviyorsunuz diye soruyor, onlar da çeşitli cevaplar veriyorlar, o da sizin işiniz daha olmamış diyor ve oradan ayrılıyor. Bu hal kırk gün devam etmiş, kırkıncı gün gidip onlara tekrar aynı soruyu sorduğunda, bu defa biz şimdi Allah'tan başka hiç bir şeyi sevmiyoruz demeye başlamışlar. Bu cevap üzerine Cüneyd-i Bağdadî sizin işiniz şimdi tamam oldu demiş ve kendilerine icazet verip memleketlerine göndermiş. Tefsir kitabından bu kıssa okunurken Saminî Efendi göz ucu ile Şeyh Ali Sebti'ye imalı bir şekilde bakarak, Cüneyd-i Bağdadî kırk günde bir sürü evliya yetiştirdi, sen hâlâ beni yetiştiremedin diye içinden geçirmiş. Bu bakıştan kastedilen manayı anlayan Şeyh Ali Septi, Mahmud, biz nerde, Cüneyd nerde? Cüneyd çok büyük adam diyerek Saminî'nin içinden geçeni ifade ederek Cüneyd-i Bağdadî'nin bu sahadaki manevî büyüklüğünü teslim etmiştir. (Yapıcı 2014: 586; Erdem 2010a: 42)

Saminî Efendi, Şeyh Ali Sebti ile tanıştıktan sonra devamlı yanında bulunmuş, sohbetlerinden istifade etmiş, hatta irşad için gittiği pek çok yere kendisi ile beraber yolculuk yapmıştır. Şeyh Efendi de, Saminî'nin manen yetişmesi konusunda ihtimam göstermiş, onu, uzun bir müddet yanında tutmuş, beraber ibadet ve sohbet etmişlerdir. Bu şekilde Şeyh Ali Sebti'nin

yanında manen yetişen Saminî Efendi, Nakşibendiyye tarikatı yolunda şeyhinden hem ilim, hem de irşad icazeti almıştır. Şeyhi, kendisine icazet verirken, tuttuğun yol zor, Allah muvaffak etsin diyerek duada bulunmuştur. Saminî Efendi, icazetini aldıktan sonra, bir süre evden dışarı çıkmamış, zamanını daha çok evinde ibadet ve kullukla geçirmiştir. Kışın Palu merkezde, yazın ise Murat Nehri'nin karşısındaki aşağı bahçelerin olduğu yerde kalan Saminî Efendi, şeyhinin vefatına kadar irşad görevine başlamamıştır. (Yapıcı 2004: 222; Aydoğmuş 2009: 126; Bakıcı 2012: 80; Erdem 2010a: 34-50)

Saminî Efendi, inzivaya çekildiği bu dönemde yine ticaretle meşgul olup, maişetini tedarik etmeye çalışırken, Palu'da is'ar memuru olarak görev yapan Miyadinli Muhammed Şakir Efendi ile tanışmış. Miyadinli, Saminî Efendi'nin içinde bulunduğu manevî hallerden çok etkilenmiş, daha sonra kendisi ile yakın dostluk kurup, hem ilminden, hem de manevi yönünden istifade etmiştir. Aradan bir zaman geçtikten sonra Saminî Efendi, Miyadinliye madem bu işe girdik, benim ticareti, senin de memuriyeti bırakman lazımdır. Ömrümün kalan kısmını artık din hizmetleri ile geçirmeliyiz, demiş. Bunun üzerine Miyadinli, Saminî Efendi'nin yanında manevi eğitim almış, irşada liyakat kesp edince de Saminî Efendi onu Şeyh Ali Sebtî'ye göndermiş ve Miyadinli, tasavvuf hilafetini ondan almıştır. Bu olaydan sonra Miyadinli Muhammed Şakir Efendi, kendi köyüne dönmüş, maişetini babasından kalan birkaç parça arazi ile sağlayarak, ilim ve irşad faaliyetleri ile uğraşmıştır. Saminî Efendi ise şeyhinin vefatına kadar Palu merkezdeki Çarşıbaşı camisinde sohbetlere devam etmiş, şeyhinin vefatından sonra ise aşağı mahalleye taşınmış, orada kendi yaptırdığı mescitte, hem imamlık yapmış, hem de halkı irşad etmiştir. (Erdem 2010a: 50-51)

Mahmud Saminî'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklara baktığımız zaman onun, oldukça alçakgönüllü, merhametli ve iyilik yapmayı seven bir kişiliğe sahip olduğunu görmekteyiz. Hayatı boyunca akrabalık ve komşuluk ilişkilerine önem vermiş, gerek kendisini ilgilendiren, gerekse toplumda meydana gelen olayları, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarına göre çözmeye çalışmıştır. (Erdem 2010a: 28)

Saminî Efendi'nin bir başka meziyeti ise adalete verdiği önemdir. O, herkese karşı eşit ve adil davranmış, kendisine karşı yapılan haksızlıkları affetmiş, kötülük yapanların iyi birer insan olmaları için çaba göstermiştir. Müritleri arasında asla ayırım yapmamış, sıkıntılarını çözüme noktasında elinden gelen yardımı esirgememiştir. Talebelerine karşı şefkatli, âlimlere karşı da

son derece saygılı davranmıştır. Gerek sohbet esnasında, gerekse çeşitli mektuplaşmalarda kendisinin methedilmesini asla istememiştir. Saminî Efendi, keramet göstermeyi asla sevmeyen, ihtiyarının dışında kendisinden bir hal sadır olduğu zaman, bu durum karşısında da son derece mahcup olan bir kişiliğe sahiptir. Kendisine haksız yere husumet besleyenler, onun güzel ahlakı ve hüsnü muamelesi karşısında daha fazla dayanamaz ve gelip kendisinden özür dilerlermiş. (Erdem 2010a: 29)

Saminî Efendi hayattayken devamlı yanında bulunan Mustafa Naci Efendi'nin anlattığına göre Saminî Efendi, her işte Cenab-ı Hakkı nazara vermiş, her şeyi Allah'tan bilmiş ve asla şeyhlik iddiasında bulunmamıştır. Naci Efendi, onun hastalığında bile ağzından dua ve temenniden başka bir şey çıkmadığı ve kendisinden hiçbir gün "of" kelimesi duymadığını ifade etmiştir. (Erdem 2010a: 71)

Kanaatimizce bütün bu iyi ve güzel hasletlerin kaynağını, Saminî Efendi'nin Allah'a karşı olan derin muhabbet ve teslimiyetinde aramak lazımdır. Sami Efendi'nin ortaya koyduğu en önemli eserlerden biri de toplumun, peygamber ahlakı ile ahlaklanmasını sağlamaya çalışma çaba ve gayreti olmuştur. Zira o, Allah'a olan kayıtsız ve şartsız teslimiyet ile Hz. Peygamber'e intisabın en güzel örneğini kendi mürşidi Ali Sebti Efendi'den öğrenmiş, kendisi de bu yolda yürümüş ve Allah'a olan sadakat, sabır ve şükrünü aldığı her nefeste ortaya koymuştur.

Saminî Efendi hakkında bilgi veren kaynaklar, onun pek çok kerametinden bahsetmektedirler. Bu hususları, ilgili kaynaklara havale ederek, burada onun ileri görüşü ve muhakemesinin bir sonucu olarak vuku bulmadan önce bahsetmiş olduğu bir olayı nakletmek daha yerinde olacaktır. Bu olay, aynı zamanda onun yaşadığı dönemde meydana gelen hadiseleri iyi okuduğu, gerek Osmanlı toplumunu, gerekse o gün için Batı toplumlarının gidişatını iyi takip ettiği, toplumların içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik hadiseleri iyi analiz ettiğini göstermesi açısından da önemlidir. Mahmud Saminî Efendi, bir sabah uyandığında, hizmetinde bulunan Mustafa Naci Efendi'yi yanına çağırır ve şöyle der: "Evladım yakında Osmanlı Devleti'nin yerine yeni bir devlet kurulacaktır. Sakın ola ki yakın gelecekte kurulması mukadder olan bu devlete itaatsizlik etmeyiniz". (Erdem 2010a: 46-48)

Saminî Efendi'nin bu öngörüye sahip olması, onun sadece tasavvuf ve tarikat konularına değil, aynı zamanda devletlerin kurulması, gelişimi ve yıkılması gibi sosyoloji ilminin alanına giren konulara da vakıf olduğunu ve bu alanda önemli tespitler yapacak kadar kendisini yetiştirdiğini göstermektedir. Onun bu tespitlerini, hem sahip olduğu maddi ilimlerin sonucunda elde

ettiği muhakeme ve basiret, hem de manevi ilimlerin sonucunda ulaştığı ikrâm ve lütufların bir sonucu olarak okumak da mümkündür.

Halifelerinden Osman Bedrettin Efendi, Mahmud Saminî'nin sahip olduğu yüksek ahlak ve tevazuu hakkında şunları anlatır: "Biz on sekiz sene yüksek huzurlarına gittik, geldik. Kendisinde asla bir büyüklük duygusu görmedik. O, hiçbir zaman kendini şeyh saymadı. Buna rağmen pek heybetli ve azametli görünürdü. Bazen derdi ki dünyanın ne kadar harap olduğunu benden anlayın. Bir zamanlar Şeyh Ali Efendi gibi bir zat-ı muhterem bu halkı irşad ederdi. Şimdi ise biz bu halka söz söylüyoruz. Heyhat!" (Yapıcı 2004: 224; Yapıcı 2014: 596; Bakıcı 2012: 83; Erdem 2010: 26)

3. İlim ve İrşad Faaliyetleri

Saminî Efendi, Şeyh Ali Sebtî'nin yanında icazet aldıktan sonra, şeyhinin vefatına kadar irşad faaliyetlerine başlamamıştır. Bu dönemde bir süre evine kapanıp kendisini ibadete vermiş, ardından bir ara ticaret işi ile meşgul olmuş, ancak daha sonra bu işi de bırakmış ve kendisini tamamen ibadete ve din hizmetine adanmıştır. Saminî Efendi, Şeyh Ali Sebtî'nin vefatından sonra Palu Çarşıbaşı Mahallesi'nden ayrılarak, Karşıbahçelerde bulunan evinin yanında bir mescit yaptırarak buraya yerleşmiştir. Burada hem vakit namazlarını cemaatle eda etmiş, hem de mescide gelen cemaate sohbet etmiştir. Bir süre sonra da kışın Palu'ya göçmeyerek artık burada kalmış ve irşad faaliyetlerine burada devam etmiştir. Bu süreçte pek çok insan, onun sohbetlerindeki dinî bilgilerden istifade ederek kendisine bağlanmıştır. (Yapıcı 2014: 591; Bakıcı 2012: 82; Erdem 2010a: 27)

Mahmud Saminî, Şeyh Ali Sebtî'nin yanında yetişirken, medreselerde uzun yıllar okutulduğu şekliyle klasik bir Arapça eğitimi almadığı, bunun yerine, gramer ile ilgili olarak tedrisatın başlangıcı kabul edilen sarf ve nahiv ilimlerinin ilk kitaplarını okumakla yetindiği anlatılır. Bu kısa tahsil dönemine rağmen, hayatına bakıldığında, İslamî ilimler sahasında çok ciddi bir bilgi ve birikime sahip olduğu müşahede edilmektedir. Hayatı hakkında bilgi veren eserler, onun bu bilgisinin kaynağını, medresenin klasik ilimlerinden ziyade sahip olduğu yüksek muhakeme ve tefekkür anlayışına bağlarlar. Yine bu kitapların verdiği bilgilere göre, Saminî Efendi, yapmış olduğu sohbetler başta olmak üzere hayatındaki tüm işlerinde Kur'an ve Sünnet çizgisinden çıkmamaya özen göstermiştir. Gerek kendisinin gerekse yetiştirmiş olduğu müritlerin ortaya koydukları ilim ve irşad faaliyetlerinin günümüze kadar devam etmesi, kendisinin aynı zamanda yüksek derecede ilim ve irfan sahibi bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır. (Erdem 2010a: 28; Bakıcı 2012: 81)

Halifelerinden Osman Bedrettin Efendi, Mahmud Saminî'nin sahip olduğu manevî ilmi şu şekilde anlatır: "Hayatım boyunca pek çok şeyh ile görüştim. Gerek bunlar, gerekse de bunlara ders veren hocaları ile arkadaşlıklarım oldu. Fakat Şeyh Mahmud Saminî'de bulduğum ve gördüğümü hiçbirinde göremedim. Saminî Efendi gibi hakikatlerin derinliğine vakıf olmak hiç birinin kârı değildi. Zira Mahmud Saminî'de bir ledün ilmi ve vehbi ilim vardı ki tanıdıklarımın hiçbirinde yoktu. Görüştüğüm diğer şeyhlerin ilmi olmakla beraber sabahdan akşama kadar sohbet etmeleri, hayatı boyunca okuduğu hiçbir hutbeyi bir daha okumaması, yanına gelenlerin haleti ruhiyesini anlayıp, onun ihtiyacı olan şeyleri anlatması işini sadece onda gördüm". (Erdem 2010a: 58-59)

Saminî Efendi, ömrü boyunca yanına gelenlerin hepsine önemli nasihatlerde bulunmuş, onlara, Allah'a iman etmeyi, salih amel işlemeyi, içlerinden dünya sevgisini çıkarmayı ve insanlara Allah sevgisiyle yaklaşmalarını tavsiye etmiştir. Bir gün halifesi Osman Bedrettin Efendi'ye tavsiyelerde bulunurken şöyle dediği rivayet edilir: Hafız, ne söylersen söyle, hep kitaptan konuş, çünkü bunda iki fayda vardır: Birincisi, sen aradan çıkmış olursun, böylece nefsinde herhangi bir gurur oluşmaz. İkincisi ise, birisi sana itiraz ederse, konuştuğun şey başkasının sözü olduğu için nefsin araya girmez. Bu suretle de hiddet ve can sıkıntısına düşmezsin demiştir. (Yapıcı 2004: 224; Yapıcı 2014: 596; Aydoğmuş 2009: 132; Bakıcı 2012: 83; Erdem 2010a:58)

Saminî Efendi, insanların dini doğru bir şekilde anlayıp yaşamaları hususuna çok önem vermiştir. Bu yüzden sohbetine gelenleri din konusunda uzman olmayan kötü niyetli kimseler ile piyasada kendisini şeyh olarak tanıtan sahtekârlara karşı uyarmıştır. Ona göre bir kişinin gerçek mürşid olmasının üç önemli şartı vardır:

Birincisi, kendine dünyalık verildiğinde, bu onun hoşuna gidiyor mu?

İkincisi, Sünnetlerle amel ediyor ve onlara uyuyor mu?

Üçüncüsü ise en çok neyi seviyor?

Eğer dünyadan bahsedildiği zaman, bu durum onun hoşuna gidiyorsa ondan uzak durun demiştir. (Yapıcı 2004: 224; Yapıcı 2014: 595; Aydoğmuş 2009: 133; Bakıcı 2012: 83; Erdem 2010a: 58)

Saminî Efendi, sohbetlerinde Allah'ın büyüklüğü, gücü ve kudreti gibi konular üzerinde durmuş ve bu hususlara dikkat çekmiştir. Dünyanın yaratılışında büyük hikmetler olduğundan bahsederek bu konuda insanları hem tefekkür etmeye, hem de ibret almaya davet etmiştir. Allah'ın büyüklüğü konusunu anlatırken, bu konuda yapılması gereken şeyin önce marifet bilgisine

sahip olup, Allah'ı tanımak, sonra da muhabbet duygusuna sahip olup, Allah'ı sevmek gerektiğini, Allah'ın sevgisine mazhar olmanın yolunun da Allah'ın dinine hizmet etmekten geçtiğini ifade etmiştir. Bu yüzden o, tasavvuf yolunu arı kovanına benzetmiştir. Ona göre bu yolda arı gibi bal yapmak ve karınca gibi kanaatkâr olmak lâzımdır. Ancak kişi bal yapma idrakine eriştiği zaman da bu konuda cimri olmamalı, bu şifalı baldan Müslüman kardeşlerine de tattırmalıdır, demiştir. Ona göre bazı insanlar, iyi yetişmedikleri için din hizmetlerinde verimli olamamaktadırlar. Bazıları da yeterli oldukları halde toplumdaki uzak yaşadıkları için faydalı olamıyorlar. Hâlbuki günümüzde beşeriyet, latif ve güzel kokuya muhtaçtır ve beşeriyetin hizmete ihtiyacı vardır. (Yapıcı 2004: 224; Yapıcı 2014: 595; Aydoğmuş 2009: 133; Bakıcı 2012: 83; Erdem 2010a: 58-62)

Saminî Efendi, kimi zaman derin tasavvufi konuları o günkü insanların anlayabileceği bir şekilde izah etmiştir. Bu yüzden sohbetlerinde, müritlerine, dünya meşgalesini terk etmeden, kalbinizi Rabb'inize bağlı hale getirerek aldığınız her nefeste Rabb'inizi hissetmeye çalışın, şeklinde nasihatlerde bulunmuştur. Maddi dünyanın hayat için önemine dikkat çekmiş, ancak insanın bu dünyada geçici olduğu gerçeğini de unutmamasını belirterek gerçek kurtuluşun, Kur'an ve Sünnet'e bağlı bir hayat yaşamak olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden zaman zaman, "Ya Rab, bizi sana muhtaç olduğumuz şuuruyla zenginleştir ve senden uzak tutma fakirliğine düşürme!" şeklinde dua etmiştir. (Erdem 2010a: 71)

Saminî Efendi'ye göre tasavvuf ve tarikat yoluna girmekten maksat, ehl-i sünnet mezhebine uygun bir anlayış ile İslam dininin temel inanç esaslarına bağlı kalarak, Sünnet-i seniyyeye yoluna tabi olmak ve kalbi masivadan arındırmak suretiyle Allah'a yönelmek olmalıdır. Çünkü Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak, bu işin temel esaslarındandır. Saminî Efendi'ye göre bir kimse şeriat ile amel olmazsa, tarikata yol bulamaz. Tarikat ile amel olmazsa, hakikate yol bulamaz. Bu üç dereceyi bir arada yaşamaya ise kâmil bir marifet lazımdır. Kâmil marifet ise tek başına kitap okumakla elde edilmez. Bunun için salih amel ve din hizmeti şarttır dermiş. (Yapıcı 2014: 597-598; Erdem 2010a: 65)

Saminî Efendi, kendi dönemindeki irşad faaliyetlerinde Nakşibendiyecilik tarikatının önemli bir esası olan "tezekkür-ü mevt" yani sürekli ölümü düşünme yerine "huzuru daimi murakabesi" yani insanın kendisini daima Allah'ın huzurunda hissetmesi prensibini getirmiştir. Bunu şu şekilde izah ettiği söylenir: Salikin ölümü düşünmek istemesinden çok nefesine hâkim olmasını sağlamak ve daimi bir huzur hâli içerisinde olmasını temin etmek,

onu hedefine daha çabuk ulaştırır. Ona göre ölümü düşünmek yerine, ilahi huzurda olmanın idraki ile hareket etmek Nakşî geleneğine daha uygun bir seyr u sülûk şeklidir. Zira ölümü yaratan da Allah'tır. Bu yüzden huzur idraki içerisinde kılınan bir namazın verdiği feyiz, o idrakten uzak binlerce namazın verdiği feyizden daha fazladır, dermiş. (Erdem 2010a: 55)

Saminî Efendi, tasavvuf yolunun esasları ile ilgili olarak halifelerinden Osman Bedrettin Efendi'ye şu tavsiyede bulunmuştur: "Hâfız, bir çocuk tahsil çağına geldiği zaman, nasıl ki önce harfleri öğrenip, sonra okuma yazmaya başlıyorsa, aynen bunun gibi Hakk'a vasıl olma ve ona ulaşma yolu, sana tavsiye edeceğim şu hususlara uymakla gerçekleşir:

1. Marifet, Allah'ı tanımak,
2. Muhabbet, Allah'ı sevmek,
3. İstikamet, kalbi dağınıklıktan kurtarmak,
4. Teslîmiyet,
5. Nefsin arzularına uymamak,
6. Bu yolda gayret göstermek,
7. Kesrette vahdet (Halk içinde Hakk ile olmak),
8. Hz. Peygamber'e bolca salavat getirmek,
9. Kelime-i tevhidi çokça söylemek,
10. Az yemek,
11. Temiz giyinmek,
12. Halka faydalı olmak,
13. Güzel ahlâk sahibi olmak,
14. Mürşide ve hocaya itaat,
15. Arkadaşlarına şefkat ve sevgi,
16. Âleme ibret nazarı ile bakmak,
17. Vaktin kıymetini bilmek,
18. Hükûmete itaat,
19. Hasetten arınmak ve uzak olmak,
20. Kimseye buğz ve düşmanlık etmemek,
21. Komşu hakkına riayet etmek,
22. Sözü'nün eri olmak,
23. Kendini tanımak ve nefsini bilmek,
24. Dünyadan lüzumu kadar nasip almak,

25. Ahireti unutmamak,
26. Doğruluktan ayrılmamak,
27. Haddi aşmamak,
28. Huzurla sükûn bulmak.

Saminî Efendi, bu hususları saydıktan sonra şöyle devam etmiştir: “Hafız, işte bu hususlar, tasavvuf yolunun elifbası gibidir. Şimdi sen, insanlar arasında aşk ateşiyle dolaş, başta kendi nefsin olmak üzere bütün fenalıkları yok et, gücün yettiğince iyilikleri yay, insanları birbirleriyle tanıştırap kaynaştır, insanlar arasında kin, nefret ve düşmanlığı kaldırıp, onları Hakk’a ulaştıracak yollar göster. Asla ilmine güvenme, faziletine kanma, dünyaya aldanma, nefsine uyma, şeytandan uzaklaş. Aşk ile yan, şevk ile kalk, peşinden gelenleri ne olursa olsun iyi gözet, sapıkları düzelt, huzura dikkat et, her sözün hakikat, her görüşün marifet olsun. Hafız, makam-ı irşad, yâni insanları yetiştirme makamı bir şimşektir. Çaktığı vakit etrafını aydınlatır ve düştüğü yeri yakar. Marifet, o aydınlığı insanların kararın kalbine nüfuz ettirmek ve kalpleri aydınlatmaktır”. (Yapıcı 2004: 224; Yapıcı 2014: 596-597; Erdem 2010a: 144-145)

4. Yetiştirdiği Halifeler

Mahmud Saminî, kendinden sonra tasavvuf ve tarikat yolunda toplumda ilim ve irşad faaliyetleri yürütecek önemli halifeler yetiştirmiştir. Başlıca halifeleri şunlardır: Erzurumlu Hafız Osman Bedrettin (İmam Efendi), Miyadinli Muhammed Şakir Efendi, Karaçorlu Muhammed Efendi, Kığılı Hacı Yusuf Efendi, Kığılı Hacı Muhammed Efendi (Hacı Yusuf Efendi’nin oğlu), Liceli Abdülcelil Efendi, Palu’nun köylerinden Molla Abdullah, Çarsancak’ın Peri nahiyesinden Hacı Müezzinzâde Mustafa Efendi, Çemişgeze’in Sığınek köyünden Hasan Efendi, Palu’nun Caro köyünden Said Bey, Harputlu Abdüsselamzâde Hacı Muhammed Efendi, Karadeniz ve Kayseri taraflarından bazı hocalar ile Erzurum’dan Tevfik Efendi. (Yapıcı 2004: 226; Yapıcı 2014: 599; Bakıcı 2012: 79; Kıyak 2013: 293)

Yukarıda ismi zikredilen bu halifeler içerisinde, hem eserleri, hem de ortaya koyduğu ilim ve irşad faaliyetleri ile Saminî Efendinin çizgisini devam ettiren en önemli halifesi İmam Efendi lakabıyla meşhur, Erzurumlu Hafız Osman Bedrettin Efendi’dir.

Hafız Osman Efendi, 1850 yılında Erzurum’da dünyaya gelmiştir. Babası Selman Efendi, annesi Esmâ Hanım’dır. Yöredeki eğitim geleneği gereği evvela Kur’an-ı Kerim’i ezberlemiş, ardından ilk hocası da olan Erzurumlu Mehmet Tahir Efendi’den Arapça öğrenmiştir. Arapça tahsilinden sonra tef-

sir, hadis ve fıkıh ilimlerine yönelen Osman Bedrettin Efendi, İslamî ilimlere olan ilgisi ve kabiliyeti nedeniyle bu ilimlerde kısa zaman içerisinde büyük mesafe kat etmiştir. Bu eğitim sürecinden sonra ilk hocası Mehmet Tahir Efendi, kendisine bildiği konuları anlattığını, bundan sonra ilmi kendisinden daha fazla olan bir hocaya gitmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Hafız Osman Efendi, Buhara'dan gelip Erzurum'a yerleşen Seyyid Ahmed Meramî Efendi'nin yanına gitmiş ve yaklaşık yedi sene ondan İslamî ilimler ile tasavvuf alanında dersler almıştır. Buradaki eğitim sürecinden sonra, Meramî Efendi, artık sana öğretecek bir şeyim kalmadı, benim görevim seni bir mürşide hazırlamaktı, sen o mürşidi güneyde bulacaksın diyerek yol göstermiştir. (Erzurumî 2017: 1, 35; Kılıç 2007: 35-36; Belkırat 1999: 9; İ. Soysaldı 2003: 274; M. Soysaldı 2015: 63; Türkmen 2007: 6; Sunguroğlu 1958: 2, 69; Erdem 2010b: 3-20; Demirel 2015: 51; Karataş 2018: 157)

Osman Bedreddin Efendi, hocası Ahmet Meramî Efendi'nin tavsiyesi üzerine kendisini irşad edecek mürşidi aradığı bir dönemde, 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır. Bunun üzerine Erzurum halkı şehri savunmak için mücadele başlatmıştır. Osman Efendi de bu mücadelenin içerisinde yer almış ve bu amaçla 8 Kasım 1877 günü sabah namazında halkı heyecana getirecek bir ezan okumuştur. Bu ezan, Erzurum'un Rus işgaline karşı direnişinin ilk kıvılcımı oluşturmuş ve halk galeyana gelerek Rusları yenmiştir. Hafız Efendi, savaş sırasında gösterdiği gayretlerinden dolayı Gazi Ahmed Muhtar Paşa tarafından 28. Alay'ın 3. Tabur imamlığı görevine getirilmiş ve bu tarihten sonra İmam Efendi ismi ile anılmıştır. İmam Efendi, savaşın bitiminden sonra taburuyla birlikte Diyarbakır'a tayin edilmiştir. Burada görev yaparken, gördüğü bir rüya üzerine de Elazığ iline bağlı Palu ilçesinde ikamet eden ve aynı zamanda Mevlana Halid-i Bağdadî'nin halifelerinden Şeyh Ali Sebtî'nin halifesi olan Mahmûd Sâminî'nin yanına gitmeye karar vermiştir. (Erzurumî 2017: 1, 36; Kılıç 2007: 35; Belkırat 1999: 7-11; İ. Soysaldı 2003: 274; M. Soysaldı 2015: 64; Türkmen 2007: 7; Erdem 2010b: 20-30; Demirel 2015: 51)

Hafız Osman Efendi, Saminî Efendiye intisab ettikten sonra, Tunceli'nin Çemişgezek ilçesine nakledilen taburuna geri dönmüş ve görev icabı buraya yerleşmiştir. Yaklaşık on beş sene burada insanlara hak ve hakikatleri anlatan İmam Efendi, 1909 yılında buradaki görevinden emekliye ayrılarak, şeyhinin yanına dönmüştür. Bir süre Palu'da şeyhinin yanında kaldıktan sonra yine onun işaretleriyle bu defa o gün bölgenin önemli ilim ve irfan merkezi konumunda bulunan Harput'a yerleşmiştir. Harput'ta bulunduğu süre içinde, sohbetlerini Kurşunlu Camisi'nde yapmış ve gün geçtikçe cami, hak ve hakikat talipleri ile dolup taşmıştır. Bu arada zaman zaman mürşidini zi-

yaret için, Palu'ya gitmiş, bazen de imkânsızlıklar nedeniyle kendisine gele-meyen müritlerine ulaşmak maksadı ile civarda bulunan il ve ilçeleri ziyaret etmiştir. Bu çaba ve gayretlerin bir neticesi olarak başta Elazığ ve çevresi olmak üzere geniş bir coğrafyada ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Böylesine manevi gayret ve çabaların içinde bulunduğu bir dönemde 1911 yılında hac vazifesini ifâ etmiştir. Hac dönüşü yine faaliyetlerine aynı heyecan ile devam etmiştir. Bu arada o günün zor şartlarından dolayı kendisine ulaşamayıp mektup yazanların mektuplarına cevap vermiş ve bu konuda çok titiz davranmıştır. Zira o, bu şekilde mektuplaşmayı, sohbet ve irşadın farklı bir şekli olarak kabul etmiştir. Hayatını bu şekilde ilim ve irşad faaliyetleri ile geçiren İmam Efendi, 17 Ekim 1924 tarihinde Harput'ta vefat etmiş ve Harput Meteris Kabristanlığı'na defnedilmiştir. (Erzurumî 2017: 1, 37,38; Kılıç 2007: 37-38; Belkırat 1999: 7-25; İ. Soysaldı 2003: 275; M. Soysaldı 2015: 64; Türkmen 2007: 7; Erdem 2010b: 31-239; Demirel 2015: 52)

5. Hastalığı ve Vefatı

Ömrünü, Palu ve çevresinde ilim ve irşad faaliyetleri ile geçiren Mahmud Saminî Efendi, vefatından bir yıl önce bir hastalığa yakalanmıştır. Hastalığının ilk gününden itibaren müritlerinden Teberdar Efendi, kendisi ile ilgilenmiş, hatta bir gün yanındayken keşke Saminî Efendi hayattayken vasiyetini açıklasaydı diye içinden geçirmiştir. Bu esnada Saminî Efendi, Teberdar Efendi'nin içinden geçenleri anlamış ve şöyle demiş: “Ne acele ediyorsun, giderken vasiyet ederim. Fakat bununla birlikte kalben rahatlamamız için vasiyetimi size söyleyeyim. Cenaze masraflarım için beş yüz kuruş harcayınız.” demiş, biraz düşündükten sonra: “Lakin bu azdır. Bin beş yüz kuruş olsun, ayrıca cenazemi de Murat Nehri'nin kenarında bulunan “Kelekbaşı” mevkiinde defnediniz.” şeklinde ifade etmiştir. Teberdar Efendi: “Efendim, orası boş bir arazi ve kimsenin uğramadığı bir yerdir.” deyince Saminî Efendi tebessüm ettikten sonra: “Sen endişe etme, gün gelir etrafımı doldururlar.” diyerek bu konuda vasiyetine uyulmasını istemiştir. Saminî Efendi'nin yakalandığı hastalık yaklaşık bir sene devam etmiş ve 1895 yılında Palu merkezde vefat etmiştir. Vefatından sonra cenazesi, vasiyet ettiği yere defnedilmiştir. Aradan geçen zaman içerisinde dediği gibi olmuş, kabrinin etrafı, vefat edenlerin mezarları ile dolmuş ve bahse konu yer, büyük bir kabristan hâline gelmiştir. Bu arada kendi mezarının üzerine bir türbe yapılmıştır. Türbe, şimdiki Palu'nu doğu tarafında, Murat Nehri'nin kuzey yakasında bulunan “Kelekbaşı” mevkiinin düzlüğündedir. (Yapıcı 2004: 226; Yapıcı 2014: 598; Bakıcı 2012: 83; Erdem 2010a: 97; Kıyak 2013: 294)

Sonuç

Palu'da bir Halidî Şeyhi, Mahmud Saminî ve Palu çevresinde irşad faaliyetleri ile ilgili makalemizde kısaca şu sonuçlara ulaştık:

Saminî Efendi, Palu merkezde dünyaya gelmiş, ilk tahsilini, doğduğu mahallede yapmıştır. Hayatının genel akışına baktığımız zaman, yaşadığı bazı olayların, Mahmud Saminî'de derin izler bıraktığını söyleyebiliriz. Zira bir taraftan daha küçük yaşlarda babasını kaybetmenin vermiş olduğu yalnızlık, diğer taraftan karşılaştığı istenmeyen durum ve bunun sonucunda bir insanın canına kastetmesi, ardından uzun bir süre doğduğu şehirden uzakta yaşamak zorunda kalması, onu erken yaşlarda hayatın zorlukları ile karşı karşıya bırakmıştır.

Yaşadığı bu zorluklar, bir taraftan onu hayata hazırlamış, diğer taraftan da manevi bir huzur arayışına sevk etmiştir. Muhtemelen bu arayışın bir sonucu olacak ki kendisini bir anda, o zamanlar irşad için Palu'ya gelen Şeyh Ali Sebti'nin huzurunda bulmuştur. Yaklaşık on üç sene Şeyh Ali'nin yanında hem medrese, hem de tasavvuf eğitimi görmüştür. Bu süre içerisinde belirli bir manevi olgunluğa erişince de şeyhi tarafından kendisine tasavvuf yolunda irşad için icazet verilmiştir. Şeyhinin sağlığında Palu merkezdeki Çarşıbaşı Camisi'nde sohbetlere devam etmiş, şeyhinin vefatından sonra ise Karşıbahçe Mahallesi'ne yerleşerek, buradaki evinin yanında bir mescit inşa etmiş ve irşad faaliyetlerine burada devam etmiştir.

Saminî Efendi, irşad faaliyetlerine başladıktan sonra, yanına gelenlere önemli nasihatlerde bulunmuş, onlara, Allah'a iman etmeyi, salih amel işlemeyi, içlerinden dünya sevgisini çıkarmayı ve insanlara Allah sevgisiyle yaklaşmalarını tavsiye etmiştir.

Ona göre tasavvuf ve tarikat yoluna girmekten maksat, ehl-i sünnet mezhebine uygun bir anlayış ile İslam dininin temel inanç esaslarına bağlı kalarak, Hz. Peygamber'in sünnetine tabi olmak, kalbi masivadan arındırmak suretiyle Allah'a yönelmek ile Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak olmalıdır. Zira bir kimse şeriat ile amel olmazsa, tarikata yol bulamaz. Tarikat ile amel olmazsa, hakikate yol bulamaz.

Saminî Efendi, adalete önem vermiş, tevazuyu, merhameti ve iyilik yapmayı ön plana çıkarmış, akrabalık ve komşuluk ilişkilerine riayet etmiş, toplumda meydana gelen olayları, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarına göre çözmeye çalışmıştır.

Gerek sohbetlerinde, gerekse çeşitli mektuplarında kendisinin methedilmesini asla istememiş, kendisinin bu yolda sadece bir vesile olduğunu ifade

ederek, benliğini gizlemiş ve asla şeyhlik iddiasında bulunmamıştır.

Kendinden sonra tasavvuf ve tarikat yolunda toplumda ilim ve irşad faaliyetleri yürütecek pek çok halife yetiştirmiştir. Bu anlamda en önemli takipçisi, İmam Efendi olarak da bilinen Erzurumlu Hafız Osman Bedrettin Efendi'dir. İmam Efendi olarak da bilinen Osman Bedrettin Efendi, hem bilgisi, hem de zühd ve takvası ile gerçek bir âlim ve mürşid olarak yaşamış, hayatını yüce İslam dinini yaşama ve yaşatma gayesine vakfetmiş, ortaya koyduğu ilim ve irşad faaliyetleri ile Elazığ ve çevresinde birçok insanın yetişmesine vesile olmuştur.

Saminî Efendi, vefatından bir yıl önce bir hastalığa yakalanmış, yakalandığı hastalık yaklaşık bir sene devam etmiş ve 1895 yılında Palu merkezde vefat etmiştir. Vefatından sonra cenazesi, vasiyeti üzere Palu'nun doğu tarafında, Murat Nehri'nin Kuzey yakasında bulunan yere defnedilmiş ve üzerine bir türbe yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- AYDOĞMUŞ, Günerkan (2009), *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Elazığ, Manas Yayıncılık.
- AYIŞ, Mehmet Şirin (2018/1), "Bingöl ve Çevresinde Halidîliğin Yayılmasında Etkili Olmuş Sufi Şahsiyetler", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 6, Sy. 11, ss. 183-208.
- BAKICI, Yusuf (2012), *Palu (Kültür ve Medeniyet Şehri)*, Elazığ, Güntek Ofset Matbaa.
- BELKIRAT, Bezim, (1999) "Osman Bedrettin Erzurumî (İmam Efendi) Hazretleri ve Tasavvuf Anlayışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara.
- ÇETKİN, Muhammed (2018) "Palu'da Bir Müderris, Müftü, Şeyh Hasan En-Nakî ve İlmî Kişiliği", *Uluslararası Palu Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. 2, ss. 239-250.
- DEMİREL, Şener, (2015) "Osman Bedrettin-i Erzurumî (İmam Efendi)'nin Mektuplarında Müritlerine Öğütler", *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*, Elazığ 14-16 Mayıs 2015.
- ERDEM, Bünyami (2010.a), *Şeyh Mahmud Saminî*, Elazığ, Örnek Ofset Ltd. Şti.
- ERDEM, Bünyami (2010.b), *Şeyh Osman Bedrettin Erzurumî*, Elazığ, Örnek Ofset Ltd. Şti.
- ERDEM, Bünyami (2010.c), *Şeyhu'l-Meyadini*, Elazığ, Örnek Ofset Ltd. Şti.
- ERZURUMÎ, Osman Bedrettin (2017), *Gülzar-ı Saminî: Saminî'nin Gül Bahçesinden Sohbetler*, Sadeleştiren ve Yeniden Yayına Hazırlayan: Yakup Sevimli, İstanbul, Semerkand Yayınları 1-5.
- KARABULUT, Serdar (2014), *Şeyh Ali Sebitî el-Palevî*, İzmir, Tibyan Yayıncılık.
- KARABULUT, Serdar (2018), "Şeyh Ali Sebitî ve Palu Çevresinde Halidîliğin Yayılmasındaki Yeri", *Akademiar (Akademik İslam Araştırmaları Dergisi)*, S. 4, s. 145-175.
- KARATAŞ, Ahmet, (2018) "Şark İstiklâl Mahkemesi'nin Belgeleri Işığında İmâm Efendi (Osman Bedrettin Erzurumî) ile Harput Ulemâsından Müftü Kemâleddin Efendi Arasındaki Mürşid-Mürîd İrtibâtı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 11, Yıl. 2018/1, ss. 155-182.
- KAVAK, Abdulcebbar (2016), *Mevlâna Hâlid-i Nakşbendî ve Hâlidîlik*, İstanbul, Nizamiye Akademi Yayınları.
- KILIÇ, Cevdet (2007), "Osman Bedrettin Erzurumî'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumunu Bildirileri*, Cilt. 2, ss. 33-55.
- KIYAK, Abdulkadir (2013), *Elazığ Evliyaları*, İstanbul, TBBB (Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği) Yayınları
- KORKUSUZ, M. Şefik (1997), *Tezkire-i Meşayih-i Amid (Diyarbakir Velileri)*, İstanbul, Yıldızlar Matbaası.
- MEMİŞ, Abdurrahman (2000), *Halidî Bağdadî ve Anadolu'da Halidîlik*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

- OĞUZ, Muhammed İhsan (1998), *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, İstanbul, Oğuz Yayınları.
- SUNGUROĞLU, İshak (1958), *Harput Yollarında*, Elazığ, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları 1-4.
- TÜRKMEN, Enver, (2007) "Osman Bedrüddin Erzurumî'nin Gülzar-ı Saminî'sinde Bulunan Ayetlerin Tasavvufi Yorumları ve Ruhu'l-Beyan Adlı Tefsirle Karşılaştırılması", *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- YAPICI, Süleyman (2004), *Palu (Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı)*, Elazığ, Anıl Matbaa ve Ciltevi.
- YAPICI, Süleyman (2015), *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, Ankara, Anıl Grup Matbaacılık Yayıncılık.